

VAKIF ESERLERDE KARŞILAŞILAN KUTSAL ÖRTÜLER

Dr.Hülya TEZCAN

Burada cami, mescit, türbe gibi dinî yapılarda karşılaşılan işlemeli veya yazı dokumalı kumaşlardan söz edilecektir. Bunlar genellikle Surre alaylarıyla Mekke'de Kâ'be'ye gönderilen Kâ'be-i şerif iç ve dış örtüleri, kapı perdesi, kuşağı ile Medine'de Ravza-i Mutahhara'ya gönderilen kapı perdeleri ve kuşakları ve bunlardan yapılan puşidelerdir.

Surre, Osmanlı sarayı tarafından her yılın Ramazan ayında büyük bir törenle çıkarılırdı. Amaç Haremeyn-i şerifeyn denilen kutsal yerlere yardım yapmaktı. Paralar surre denilen keselere konur, diğer örtüler de çok süslü bir devenin taşıdığı küçük sembolik bir çadır içine konarak gönderilirdi ki; buna Mahmil-i şerif denirdi. Mahmil-i şerif gönderme Mısır Sultanı Baybars (1266-77) zamanında başlamıştır¹. Osmanlı suresinin ise ilk defa Çelebi Mehmet (1413-21) zamanında gönderildiği bilinmektedir. Surrenin para olarak devamlı gidişi Yavuz Sultan Selim'in (1512-20), 1517'de Mısır'ı zaptından sonra olmuştur. Surrenin büyük bir merasimle ve bilhassa surre ile kutsal yerlere örtü gönderilmesi adetinin Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520-66), başladığı tahmin edilmektedir. Mevcut örtülerin en erkeninin Kanunî devrine ait olması da bu tahmini doğrulamaktadır.

Gönderilen örtüler her yıl yenilenmiş, eskileri geri getirilmiştir. Geri gelenlerin bir kısmı kutsal sayıldığından parçalara ayrılarak hacılara dağıtılmış, bir kısmı da mescit ve türbelere verilmiştir. Bunlar bazen olduğu gibi, bazen de arkaları astarlanarak sandukalar üzerine puşide gibi örtülmüş, bazen levha haline getirilerek duvarlara asılmıştır.

Öncelikle törenin başlangıcı olan ve mahmil-i şerif denilen çadırları tanıtmak istiyorum. XIX. yüzyıla ait yazılı kaynaklardan ve surre merasimini tasvir eden tablolardan surre çadırlarının şekli, kuruluşu ve aksesuarı görülebilmektedir. Mevcut eserlerle kaynak bilgileri birbirini tutmaktadır. Çadır dört cepheli ve üzeri piramidal çatılıdır. Çatının tepesine bir alem, köşelerine de altın yaldızlı aylar veya toplar yerleştirilmiştir. Bu çadır ahşap bir deve semeri üzerine monte edilir ve yüksekliği 3-3.20 m.'yi bulur. Çatıyla eteğin birleştiği yeri çepeçevre bir kuşak çevirir. Kırmızı renkli ve dival işlemeli bu kuşak kitabelidir. Surre alayının ayrıca özel sancağı ve kılıfı vardır.

Ünlü seyyah Evliya Çelebi de XVII.yüzyıl başlarında böyle bir hacı kervanıyla hacca gitmiştir.Seyahatnamesinde mahmil-i şerifin Şam, Mekke ve Medine şehirlerinde karşılaşma merasimiyle ilgili bilgi vermektedir.

Zor şartlar altında uzun bir yol katederek yerine ulaşan mahmil-i şerif takımlarının yenisi yola çıktığında eskisinin bozulmayıp, teberriken İstanbul'a gönderilmesi hüküm gereği idi. Bu konuda 1567 tarihinde Şam Defterdar'ı Ali'ye yazılmış bir hüküm bulunmaktadır². Gene kaynaklar mahmil-i şerif kisvesinin zaman zaman değiştirildiğini kaydetmektedir³.

Surre çadırlarını renk ve şekillerine göre iki ana gruba ayırmak mümkündür.

Birinci grup çadırlar;siyah atlas dokumalı kalın ipektendir. Boyları ilk örneklerde kısa, sonra uzamıştır. Tepe parçaları kare şeklinde olup; içine daire şeklinde dönerek istif edilmiş İhlâs Suresi işlenmiştir. Her

1. Eyüp Sabri Paşa, Mir'atü'l-Haremeyn, Mir'at-ı Mekke, C.I İstanbul 1301/1883, Say.875

2. BA, MD 7/1399, H.975/M.1567

3. BA, İr.Dah., Meclis-i Vâlâ, No.4944, H.1266/M.1849

cephede tepeden başlayarak genişleyen, sonra düz devam eden parçalar halinde tepe parçasına tesbit edilmiştir. Bu gruba ait en erken bir cephe Sultan II. Selim (1566-74) adını taşır. Gene bu gruptan dağılmış olup, parçaları tesbit edilebilen ilk bütün çadır Sultan III. Selim adını ve H. 1212/M.1806 tarihini taşımaktadır. Bu örneğe bakarak XVI. yüzyıldan itibaren çadırlar üzerinde yer alan ayetleri ve cephe süslemelerini söylemek mümkün olabilmektedir. Sultan Abdülmecit (1839-61) devrinden itibaren çadırların kompozisyon şemaları değişmiş fakat üzerlerine işlenen ayetler değişmemiştir.

Erken örneklerde cephe süslemesi ve ayet dağılımı şöyledir: Bordürler; alt ve üst kısa kenarın etrafını küçük palmet suyu dolaşır. Yan kenarlarda yarım palmet şeklinde olup; karşılıklı kenarlar eklendiğinde palmetler tamamlanır. Her cephede yukardan başlamak üzere üstte üç yatay yazı şeridi, altta iki sütuna dayanan bir kemer boşluğu vardır. Kemer boşluğunu 1. ile 3. parçada "sanduka", 2. ile 4. cephede "armudî pafta" doldurur. Yazı şeritlerinde yukardan aşağıya doğru; Allah, Muhammed isimlerinden sonra birinci cepheden başlayıp, dördüncü cephede tamamlanan ayetler yer alır. Bunlar Bakara suresi 125. ve 260. ayetleri, Ali İmran suresi 96. ve 97. ayetleridir. Kitabe dördüncü cephede Âli İmran 97 ayetinin devam etmesi gereken şeritte yer alır. Sandukanın iki yanında Kelime-i tevhit, ortasında Nur suresi 35. ayetinin başı ve Tövbe suresi 33. ayeti yer alır. Armudî paftaların içinde; Osmanlı sultanlarına övgü ile ait olduğu sultanın adı tekrarlanır.

İkinci grup; çatısı ve etek kısmı ayrı olan, çok parçalı çadırlardır. Erken örnekleri siyah, daha sonra yeşil renklidir. Son derece zengin ve göz alıcı malzeme ve işçilikle hazırlanmış olan çadırlar birincide şekil ve kompozisyon şeması bakımından farklıdır. En erkeni H. 1144/M. 1731 tarihli olan bu gruptan yedi takımı mevcuttur. İki grupta da H. 1310/M.1892 tarihi ve II. Abdülhamit adını taşıyan birer çadır bulunmaktadır. Bu, o yıl iki çadırın da Kâ'be'ye gittiğine işaret ediyor.

Kâ'be'den geri gelen Mahmil-i şerif takımlarından daha çok birinci gruptakiler puşide haline getirilmiştir. Bazen tek parça, bazen iki parça yanyana eklenerek, bazen kare şeklindeki tepe parçası, bazen değişik bir başka örtü parçası, örneğin bir Mescid-i Nebi kuşağı eklenerek puşide yapıldığı mevcut örneklerden anlaşılmaktadır.

Surre alayıyla Haremeyn-i şerife'ye gönderilen örtülerin en önemlileri; Kâ'be'nin kapısını örten, siyah ipekli zemin üzerine geometrik tarzda bölümlenmiş, üzeri sarı ve beyaz tülle işlenmiş 5.50x3.30 m. ölçülerinde muazzam kapı perdesi ile, perdenin üstünde Kâ'be duvarını çepeçevre dolaşan, 23-25 m. uzunlukta, 80-85 cm. genişlikte aynı tarz işlemeli Kâ'be kuşaklarıdır. Perde ve kuşak, Kâ'be'yi tamamen örten, siyah renkli kalın ipekten yapılmış, damask tekniğinde kendinden yazı ve zigzag desenli kisve-i şerif üzerinde yer alırlar.

Topkapı Sarayı koleksiyonunda Kâ'be perdelerinden onsekiz adet bulunmaktadır. Onbir adet bütün, üçü parçalardan bütüne tamamlanabilen, iki üst yarım, bir alt yarım, bir de sadece kitabe kısmı kalmış perde vardır. Ayrıca küçük küçük parçalara ayrılmış ve bohçalanmış olarak bir grup ile, sanduka kılıfı haline getirilmiş bir başka Kâ'be perdesi bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan iki adet cami ve türbelere dağıtılmış olanlar da hesaba katılırsa sayılarının ne kadar çok olduğu anlaşılır.

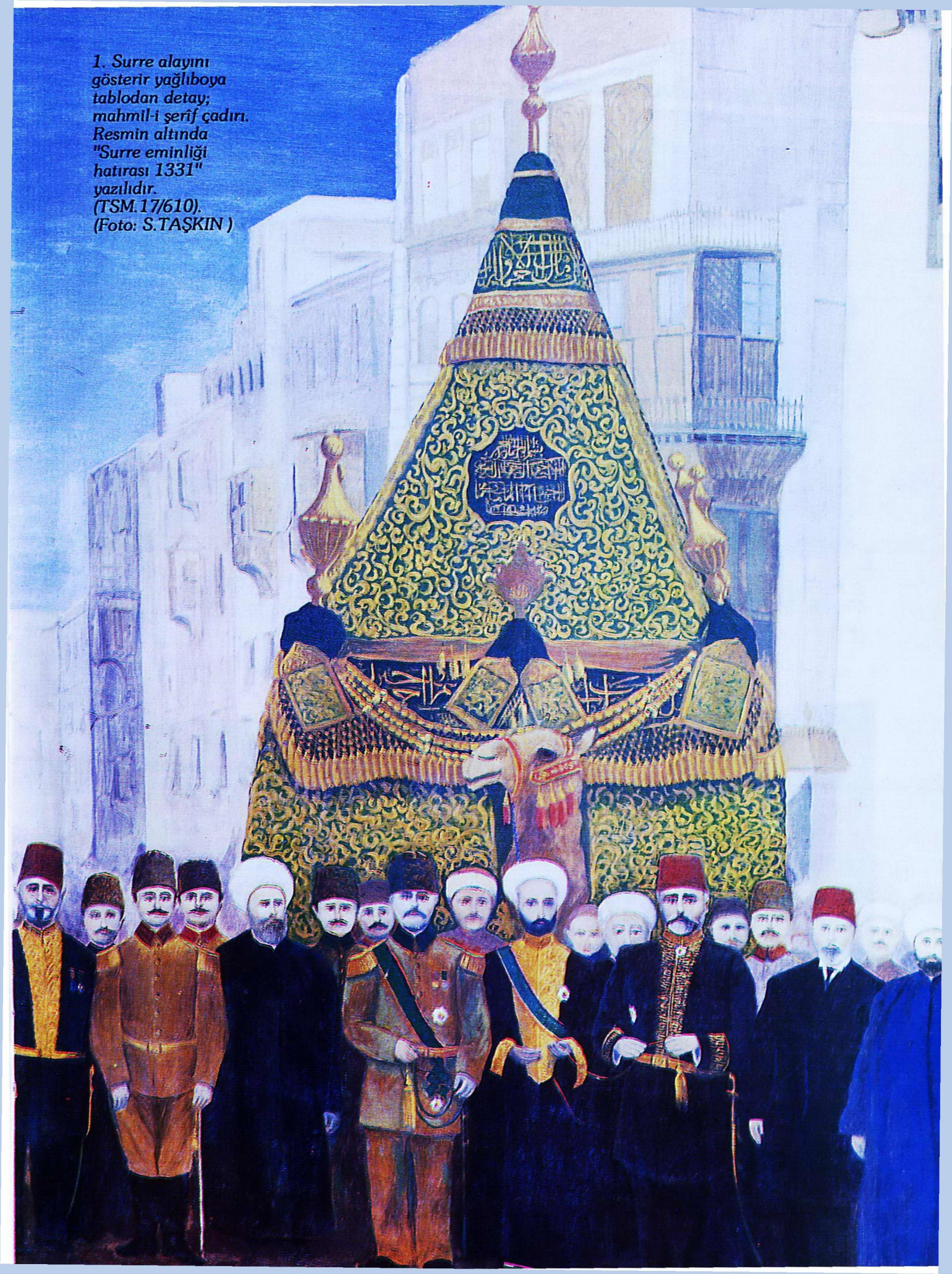
Kâ'be perdelerinin en eskisi Sultan Süleyman (Kanuni) adını ve 1543 tarihini taşır. XVII. yüzyıla ait perde yoktur. XVIII. yüzyıldan üç perde vardır. En çok XIX. yüzyıldan Abdülmecit ile II. Abdülhamit adını taşıyan perde kalmıştır. Koleksiyondaki son perde Mehmet Reşat adını ve 1910 tarihini taşır. Yaklaşık 450 yıllık geçmişi olan perdelerin ilk örneklerinin ağır tel işlemleri zaman içinde tahribata uğramış ve teller yerlerinden çıkarak birbirine dolanmıştır. Bu yüzden bu çalışma sırasında bakımları yapılırken bir taraftan da yüzey şemaları çizilmiş ve dört ayrı şema ortaya çıkmıştır. Bu perdelerin işlemeli yazı kalıplarını devrin ünlü hattatları, diğer süslemelerinin kalıplarını ise saray nakkaşları hazırlamıştır. Zerdüzanlar tarafından işlenen bu perdeler hem çok masraflı olur, hem de geniş bir işbirliği gerektirirdi.

Perdenin kompozisyon şemasına göre yazı ve süslemelerinin dağılımı şöyledir: Zemin yukarıdan aşağıya dört yatay bölüme ayrılmıştır. Bunlar da ince yatay çubuklarla birbirinden ayrılır. Bu esas şemanın etrafını çepe çevre İhlâs suresinin tekrarlandığı bir bordür çevirir. Birinci yatay bölümde, beş kemerli mimari şekil içinde El Hicr suresi 46. ayeti, çiçekli Küft yazıyla Besmele ile başlayan El Tövbe suresi 33. ayeti işlemelidir. İkinci yatay bölüm; perdenin en ağır işlemeli ve gösterişli kısmıdır. Zemini tülle işlenerek doldurulmuştur. Üzerine gene tülle El Fetih suresi 27. ayeti işlenmiştir. Üçüncü yatay bölüm iki yanda; iki daire şekli ve ortada onları ayıran armudî bir paftadan meydana gelmiştir. Daireler içine dönerek Kelime-i tevhit ve El Tövbe suresi 33. ayeti işlenmiştir. Dördüncü yatay bölüm; kapı açıklığı ile ikiye ayrılmıştır. Altın tel ile yazı zigzag deseni işlemelidir. Yazılar Sadakallahülâzım'le başlar, Kelime-i tevhitle devam eder, gene Sadakallahülâzım'le son bulur.

Ara bölmelerde; yukarıdan itibaren En Neml suresi 30. ayeti, El İsrâ suresi 80. ayeti, ikinci bölümde; Bakara suresi 255. ayeti, üçüncü ara bölümde 256. ayeti ile devam eder. Dördüncü ara bölüm; kapı açıklığının başlangıcının iki yanı olup; kitabe kısmıdır.

Kâ'be kuşakları da dikdörtgen kartuşlar ve bunları ayıran yuvarlaklarla geometrik olarak bölünmüştür. XVI. yüzyıldaki ilk örnekleri ipekli kumaştan dokuma türündedir, XVII. yüzyıldan itibaren işleme kuşaklara geçilmiştir. Kâ'be kuşakları her biri bir kenara ait olmak üzere dört parçadan meydana gelir. Kompozisyo-

1. Surre alayını gösterir yağlıboya tabloda detay; mahmil-i şerif çadırı. Resmin altında "Surre eminliği hatırası 1331" yazılıdır. (TSM.17/610). (Foto: S.TAŞKIN)

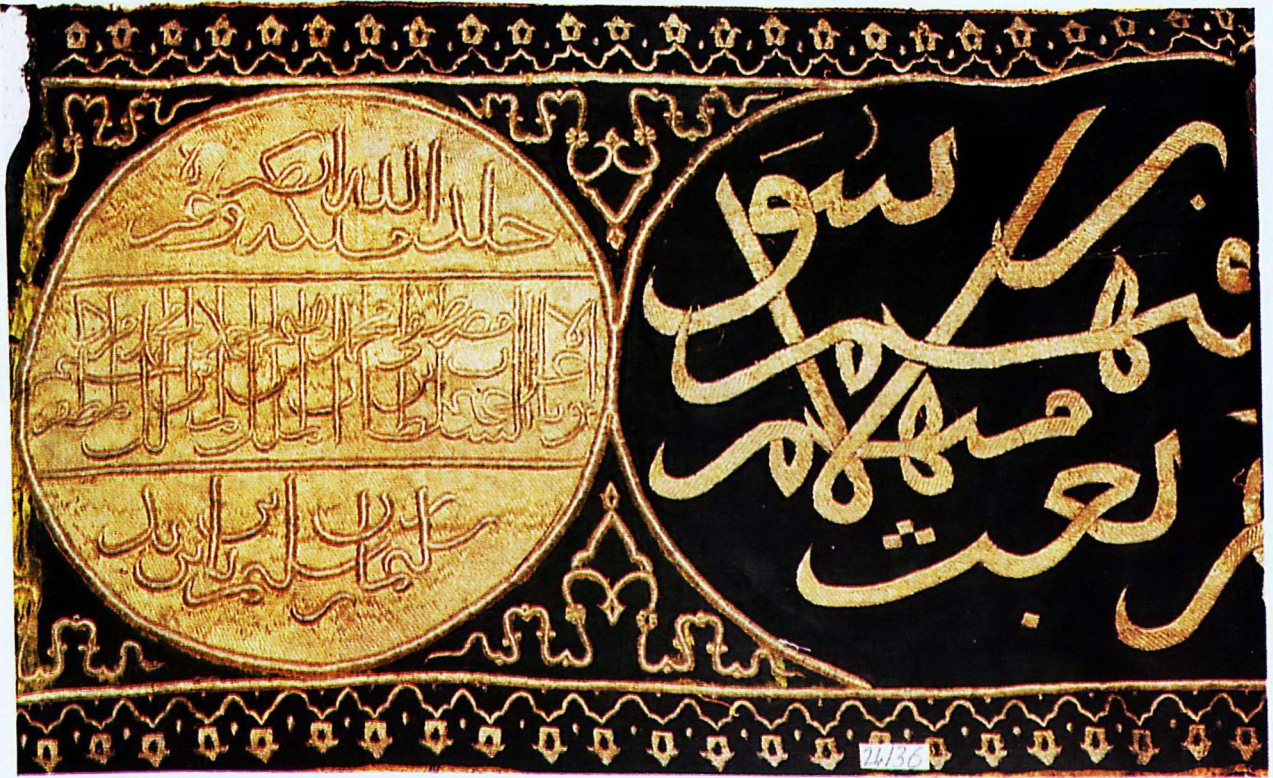

2. Mahmil-i şerîf çadırı, II.Abdülhamid adı ve 1306 (M.1888) tarihi işlemelidir. (TSM.24/1387).
(Foto: S. TAŞKIN)

3. Kâ'be perdesi, III. Selim (1789-1807) adı işlemelidir. (TSM.24/44). (Foto: S. TAŞKIN)

5. Kâ'be kuşağının işleme olarak hazırlanan ilk örneğidir. Üzerine II. Mustafa'nın (1693-1703) adı işlenmiştir. (TSM.24/36) (Foto: S. TAŞKIN)

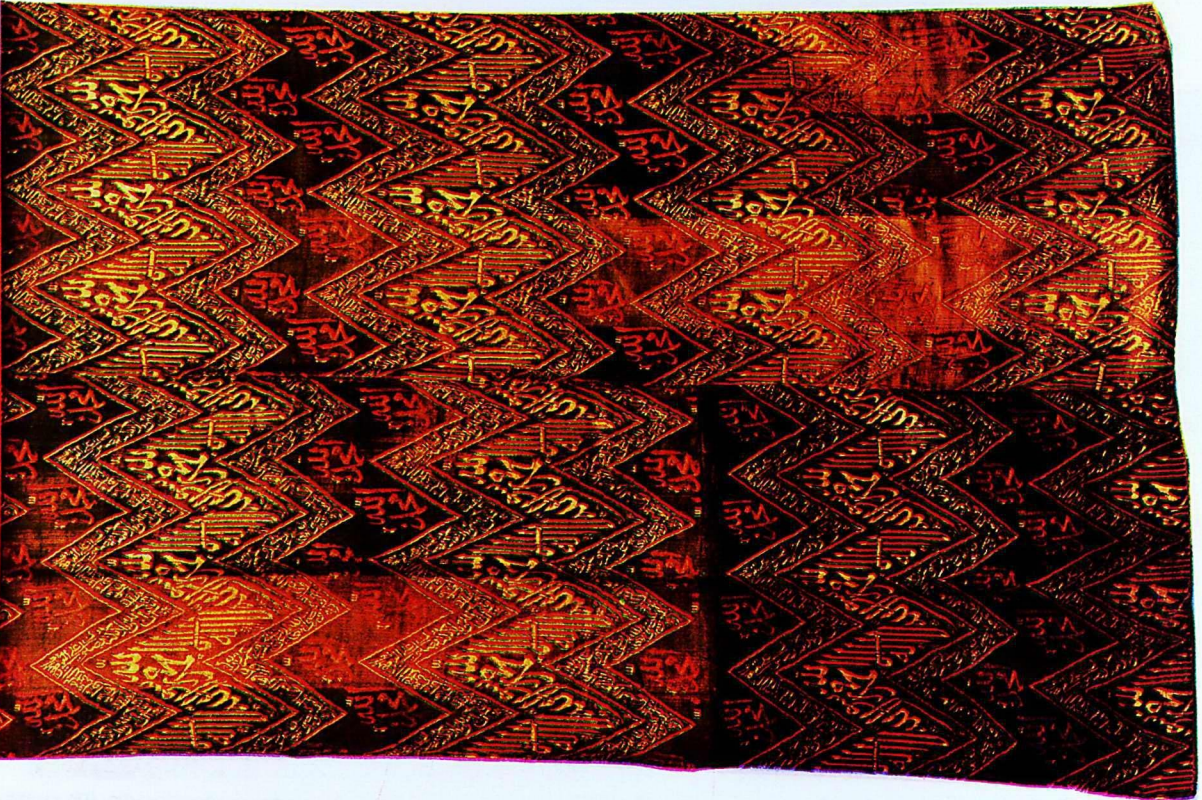
6. Kâ'be kuşağından yapılmış kılıf. (TSM.24/239) (Foto: S. TAŞKIN)

4. Kâ'be kuşağının dokuma olarak hazırlanan ilk örneklerindedir. Üzerine II. Selim'in (1566-1574), adı dokunmuştur. (TSM.13/1649) (Foto: S. TAŞKIN)

7. Ravza-i Mutahhara'nın içine açılan "Bab-ı Şamî"nin perdesi olduğu üzeride işlidir.19. yüzyıl başı. (TSM.24/152) (Foto: S. TAŞKIN)

8. Kâ'be-i Şerif iç perdesinden yapılmış örtü,16-17 yüzyıl. (TSM.24/2105) (Foto: S.TAŞKIN)

nun tertip şekliinden parçaların Kâ'be'ye kuşatılırken birleştirildiği anlaşılıyor. Köşelerde yuvarlaklar gelecek şekilde 1. ile 3. ve 2. ile 4. parçaların tertibi aynıdır. İlk örneklerde yarım yuvarlaklarda El İsrâ suresi 84. ayeti dönerek işlemelidir. Daha sonra yarım yuvarlakların içini İhlâs suresi almış, El İsrâ 84. ayeti, tam yuvarlakların içine üç satır üzerine yazılmıştır. Kitabe ilk örneklerde tam yuvarlakların içinde daha sonra ise 3. ve 4. parçada hanedan esamisi ile başlayıp, rakkamla yazılan tarihle son bulmuştur. Kartuşlar içindeki ayetler Bakara suresi 126'dan 128'in sonuna kadar Âli İmran suresi 95.'den 98'in sonuna kadar, El Hacc suresi 26.'dan 29. sonuna kadar olan ayetler olduğu tesbit edilmiştir. XX. yüzyılın başlarındaki kuşaklarda ise biraz daha değişiklikler göze çarpıyor. 1. ve 3. parçada yer alan tam yuvarlakların içine lâfza-i celâl'ler dönerek yerleştirilmiştir. Mehmet Reşat adını taşıyan iki kuşağın ise bordürü değişmiştir. Hem yazı kartuşunun hem de tam yuvarlağın konturları dilimlenmiştir.

Kâ'be kuşaklarının yuvarlak paftaları ve ayet yazılı kartuşları levha ve örtü yapılmaya müsait olduklarından, saray koleksiyonunda değişikliğe uğramış örnekleri çoktur. En ilginç, bir eşyaya kılıf haline getirilmiş olanıdır.

Kâ'be'nin dışını siyah örtüyle örtmek adet olduğu gibi içine muhtelif örtüler örtmek, perdeler asmak da adetti. Kâ'be'nin iç örtüleri kırmızı veya yeşil zeminli olup; krem renk ipekle yazı ve zigzag dokumalıdır. Bu tür örtülerin türbe örtüsü, cenaze örtüsü olarak kullanılması çok eski bir gelenektir. Kanuni Sultan Süleyman'ın tabutunun taşınmasını tasvir eden bir minyatürde tabutun üzerinde siyah ve kırmızı zeminli Kâ'be kumaşlarının kullanıldığı görülmektedir. Kâ'be'nin iç kısmını ilk defa kumaşla örten kişinin İbni Zübeyr olduğu bildirilir.

Kutsal yerlere gönderilen örtülerin bir bölümü de Medine'deki Ravza-i Mutahhara'ya gönderiliyordu. Bunlar içinde en önemli yeri perdeler tutar ki; kendi aralarında eski tipte ve yeni tipte olmak üzere gruplanırlar.

Birinci gruptan beş adet kalmıştır. Tertip şeması itibarıyla mahmil-i şerif çadırlarının siyah renkli olan erken örneklerine benzerler. Bu çadırların 1. ve 3. cephelerinin tertibindedirler. Perdeler dikdörtgen şeklinde ve kırmızı zeminlidir. En üstteki yazı kartuşunun içinde; El Ahzab suresi 45. ayeti yer alır. Altta iki yanda iki sütun tarafından taşınan kemer açıklığının içini yukardan sarkan bir kandil ile altta armut şeklinde bir pafta doldurur. Paftanın iki yanında mumlar yanar.

Bu büyük paftalar kırmızı ve yeşil zeminli, krem renk yazı-zigzag desenli Kâ'be kumaşları üzerine dikilmişlerdir. En erken tarihlisi sade pafta olarak kalmıştır ve Sultan Mehmet adını taşır. Süsleme özelliklerinden bunun Sultan III. Mehmet (1595-1603), olması gerekir.

İkinci grup perdelerin tümü yeşil atlas zemin üzerine sarı ve beyaz telle işlemeli olup, kırkbir adettir. Bir kısmı sultan II. Mahmud'un tuğrasını taşıyan XIX. yüzyıla ait örneklerdir. Arkalarına iliştirilmiş kâğıt ve bez etiketlerden bunların Ravza-i Mutahhara'nın avlusuna giriş kapılarına, avludaki mihraplara, türbeye giriş kapılarına, türbenin içinde muhtelif yerlere ve Hücre-i Mutahhara'ya ait oldukları anlaşılmıştır. Kompozisyon şemaları ve motifler XIX. yüzyıl Batı sanatının etkilerini taşırlar. Yazıların dışında yaprak ve çiçek buketleri, girland ve fiyonklar bu özellikleri aksettirirler.

Bu perdeler de Kâ'be örtüleri gibi yenilenmiş, geri gelenlerin bazılarının işleme yazıları yuvarlak ve dikdörtgen çerçevelerinden dikkatle kesilerek çıkarılmıştır (Env. no.24/173). Arta kalan oyuk perde parçaları saray koleksiyonunda bulunmaktadır. Bu yazılar genellikle Esmâ-i hüsnâ ile Kelime-i tevhittir.

Ravza-i mutahhara kuşakları; kırmızı zemin üzerine sarı ve beyaz telle işlemeli 35-36 m. uzunluk ve 50-60 cm. genişliğinde tek parçadırlar. İlk örneklerinin dokuma olduğu ve daha sonra işleme olarak hazırlandığı görülür. Kuşağın başlangıcı ve en uzun bölümü ayete ayrılmıştır. El Fetih suresi 1.ci ayetden 7. ayetin sonuna kadar işlenir. Kuşağın son kısmı iki bölümlü kitabeye ayrılmıştır. Kuşağın muntazam bir hat halindeki zincir bordürü karakteristiktir. Bu kuşaklar kesilmiş, üst üste dikilmiş, astarlanarak örtü haline getirilmiştir. Örneğin 24/994 numarayla kayıtlı örtü, son kısmı eksik bir Ravza-i mutahhara kuşağıdır. Gene Kâ'be kuşağından yapılmış bir örtünün (24/64), ortasına Ravza-i mutahhara kuşağının sadece kitabe kısmı eklenmiştir. Burada Sultan III. Ahmed'in adı ve H. 1140/M.1727 tarihi okunur. Bir diğer Ravza kuşağının ayet yazılı kısmı 24/987 numarayla kayıtlı, siyah renkli çadırın alt kısmına eklenmiştir. Üzerinde El Fetih suresi 25. ayetinden 27. ayetinin sonuna kadar olan kısmı yer alır. Gene bir başka ravza kuşağı parçalara ayrılmış, üst üste dikilerek üç örtü elde edilmiştir. 24/244, 24/245, 24/101 numaralı örtülerde El Fetih suresinin 1.ci ayetinden 7.ci ayetinin sonuna kadar olan kısmı tesbit edilmiştir.

Kutsal örtülerin böyle parçalara ayrılıp dağıtılması çok eski bir gelenektir. Uzunçarşılı bu konuda şöyle diyor: "... Mekke'deki Kâ'be ve Medine'deki Ravza-i Mutahhara kisveleri tecdid olunarak evvelki kisvelerin Mekke emiri tarafından İstanbul'a yollanması kanundu... Selânikî, bunu H.1005/M.1596 senesi verkayii arasında yazdığına göre bu adetin daha eski olduğu anlaşılıyor"⁵. Geri gelen örtülerin bir kısmı

4. El Ezrakî, **Kâ'be ve Mekke Tarihi**, Tercüme eden:Y.Vehbi Yavuz İstanbul 1980, Say. 235 (Çağrı Yayınları).

5. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Mekke-i Mükerrreme Emirleri**, Ankara 1972, Say.66

bütün, bir kısmı parçalar halinde kalmıştır. Hacc-ı ekber olduğu yıllarda (hac zamanında Cuma hutbesiyle Arafat'da okunan hutbenin aynı güne rastlaması), örtüler bütün olarak saklanmış, diğer zamanlarda gelenler kesilip, parçalanarak hacılara dağıtılmış, camilere, türbelere gönderilmiş, levha halinde asılmış veya sandukalar üzerine püşide olarak örtülmüştür.

Bu parçaları örnekleriyle gördük. Ayrıca bazı arşiv belgelerinden de sarayın türbelere ait örtüleri zaman zaman yenildiğini öğreniyoruz. Bu belgelerin en erkeni 1767 tarihli olup, Haremeyn evkafı müfettişi Hacı Recebin Babüssaade ağasına arzıdır⁶. Padişah, şehzade ve sultan türbelerinin gezilerek örtüleri eskimiş olanların tamir edildiği ile ilgilidir. I. Abdülhamit devrine ait bir başka arz'da⁷ yapımı biten Fatih türbesi sandukasına Kâ'be örtüsü ve şal verilmesi gerektiği bildirilir. Gene XVIII. yüzyılda bu defa Bursa'da medfun şehzadelerin türbelerinin eskimiş örtülerinin yenilenmesi için Babüssaade ağasına takrir verilir⁸.

Belgelerin yanısıra bizzat Sultan III. Selim tarafından Mevlânâ'nın sandukasına için yaptırılan bir püşide vardır ki; 1790 tarihini taşır⁹. Mahmil-i şerif çadırlarının erken grubu olan siyah üzerine işlemeli çadır cep-heleriyle aynı kompozisyon şemasını taşır. Mevlânâ Müzesi'ne 658 numarayla kayıtlı bu püşide sultanların türbelere örtü bağışı yaptıklarının kanıtıdır.

Böylece saray bir taraftan Kâ'beden gelen kutsal örtüleri vakfederken, diğer taraftan özel olarak da örtü hazırlatıp türbe ve camilere gönderdiği görülüyor. Cami ve türbe bağışı sadece saray tarafından yapılanla kalmıyor, halkın da pek çok örtü vakfettiği görülüyor.

Cumhuriyetten sonra cenazelerin kaldırılması işi Belediyelere devredilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yayınlanan Belediye tamimlerinden birinde: "...cenaze üzerine örtülmek üzere hayır sahipleri tarafından vakfedilmiş kıymetli şalların ve örtülerin Belediye'ye teslimi" gerektiği bildirilmiştir¹⁰.

TARTIŞMA

Başkan- Biz de çok teşekkür ederiz Sayın Dr. Hülya TEZCAN Hanımefendi fevkalade ilginç, güzel bir tebliğ.

Herhalde bu örtüler yalnız Topkapı Müzesi'nde değil, müzelerimizin çoğunda. Eğer o konuya da kısaca giderseniz iyi olur.

Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nde, Konya Mevlânâ Müzesi'nde ve özellikle vakıfların bir zamânlar ben depolarında öyle yığınlar halinde görmüştüm. Bilmiyorum onlar ne oldu. Galiba bir kısmı İstanbul'da yeni açılan İşlemeler Müzesine halı, kilim kısmı da kaldırıldı ve böylece muazzam bir koleksiyon meydana geldi.

Yalnız şu kadarını söyleyeyim; geçen sene Londra'da **Sota By'da** bir müzayedede şu kadarlık bir Kâbe örtüsü -ki, Türkiye'den kaçırılmış- 850 milyon Türk Lirasına da satılmıştı. Bu kadar da değerli.

Acaba sayın konuşmacımızdan soracağınız bir şey varsa lütfediniz efendim.

Prof.Dr.H.Örcün BARIŞTA- Efendim, soru değil de birkaç eklemede bulunmak istiyorum.

İlk önce, kendilerine teşekkür etmek istiyorum çok titiz bir araştırma, hakikaten kutluyorum kendisini.

Konya'da görev yapan kişi olarak Erdoğan Erol'un örneği ile başlamak istiyorum.

Şimdi, haklı Hülya Hanım, kuşide levhası çok ilginç bir hevha. Formu öyle ve deri kaplı, siz benden iyi bilirsiniz ve levha olarak gönderilmiş benim tarafımdan; yalnız, levhanın bir ilginç özelliği, üstünde Kanuni Sultan Süleyman zamanında Mevlânâ Dergâhı'nın onarıldığına dair bir kayıt var. O bizim için çok değerli bir örnek.

Ondan sonra eklemek istediğim şey de, Konya Mevlânâ Müzesi'nde de bu tür Kâbe örtüleri var. Hatta ben bunların iki tanesini, biraz önceki kuşideyle birlikte kültür ve sanatta yayınlamıştım bir katkı olur diye.

Bir üçüncüsü de, bu yazılı olan kumaş dokumalarla ilgili. Konya Müzesi'nde onlardan da ilginç bir bölüm var. Yalnız onlar bu renk değil de yeşil-beyaz ve onlar da Naci Bakırcı isimli bir müze asistanının mastır tezinde yer aldılar.

6. TSMA, E.10594/1-2

7. TSMA, E.7028/83, E.7028/151

8. TSMA, E.4371

9. Erdoğan Erol, "Padişah III. Selim'in Mevlânâ'nın türbesi için yaptırdığı püşide", TED 19 (1991) Ankara, Say.9-29

10. Belediye tamimleri 1938, İstanbul Belediye Matbaası 1939, Say.21.No.32

Son olarak da, Nevşehir Kurşunlu Camii'nde biz geçen yıl bir sempozyum sırasında bu tür dört, beş parça gördük, çok dikkatimizi çekti. Form bunlara çok benziyor ve ben çadır parçası dedim. Kimisi dedi ki, "Hayır, cami için yapılmış." Bir vaktiniz olursa, şu anda camide bulunuyor, aslı durumda. Benzer işleme, nemde Nevşehirli Damat İbrahim Paşa için belki kitap hazırlıyorsunuz diye eklemek ihtiyacını duydum.

Sadi BAYRAM- Sizin sorunuza ben cevap vereyim.

Ankara'da bir adet Kâbe kapısı örtüsü var, zaman zaman teşhir ediyoruz.

Bir de, Hat Sanatları Müzemi'de var. Bunlar zaten Vakıflar Dergisi'nde yayınlandı.

Başkan- Zannediyorum o depodaki Türk-İslâm Eserleri Müzesine devredildi değil mi?

Sadi BAYRAM- Halen elimizde bir tane var.

Prof.Dr. Ercüment KURAN- Sayın Genel Müdür, değerli meslekdaşlarım, aziz dinleyiciler; ewela bana, konuşma imkânını sağladıkları için, Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkililerine teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Burada üç gündür IX. Vakıf Haftası çerçevesinde iki semineri takip ettik. Birincisi, Türk Vakıf Medeniyetinde Hazreti Mevlânâ ve Mevlevihânelerin Yeri Semineri birbuçuk gün sürdü ve ardından yine bu konuyla yakından ilgili olarak Vakıf Eserlerde Yer alan Türk İslâm Sanatları Semineri.

Ben bu semineri imkân nispetinde takip ettim. Bazı intibalarımı sizlere arz etmek istiyorum.

Ewela şunu söyleyeyim: 1985'te yapılan Vakıflar Şûra'sına tebliğle katılmışım o zamandan beri, geçen sene bir kongre dolayısıyla yurt dışındaydım, bu günlerde katılamadım, onun dışında galiba hepsine katıldım ve söz de aldım tartışmacı olarak.

Şimdi şunu söylüyorum: O zamandan beri büyük bir ilerleme var, yani gelişme var. Bu sefer bilhassa sosyal tarihçiler, sanat tarihçileri, vakıf uzmanları, müzeciler çok değerli tebliğler verdiler. Avrupa'daki böyle benzer toplantılardan hiç aşağı değil. Hatta bazı tebliğler, bazı ilim adamlarımız, sanat adamlarımız o seviyeyi aşılıyorlar. Bunu memnuniyetle söylemek isterim.

Ewela, vakıflar Selçuk ve Osmanlı medeniyetlerinin en belirli müesseselerinden biri. Biz, her kültür değiştiren toplum gibi kendimizi inkâra meyilliyiz, Avrupa'ya, Batı'ya hayranız. Batı'ya hayran olacak tarafımız var; ama, benim dikkat ettiğim bir şey Batı'da hayran olmamız lazım gelen şeyleri maalesef alamıyoruz. Zamanında sempozyuma başlamak, zamanında bitirmek, tartışmaya yeteri kadar zaman vermek ve konu dışına çıkınca konuyu, yoldan çıkan otomobil gibi ana yola tekrar sokmak. Bunları yeteri kadar yapamıyoruz. Bu bizim belki inceliğimizden, nezaketimizden, arkadaşları kırmak istememizden; ama, bunlar gerekiyor, Avrupa'da yapıyorlar.

Ben Japonya'da Tokyo'da bir kongrede buldum, 6 dakika tebliğ, 4 dakika tartışma ve saat gibi işliyordu, 6 dakika dolduğu vakit cümleyi yarıda bırakıyordu Japon oturum başkanı. Ben buna şahit oldum. Amerikalılardan daha hassaslar. İşte Japonya'yı Japonya yapan bu, Batı'yı Batı yapan bu. Zaman mefhumu, konuda kalmak ve katkıda bulunmak, yeni şeyler söylemek. Yoksa, bilinenleri tekrar etmek değil. Bu bakımdan sempozyum çok seviyeli oldu.

Şimdi ve nitekim kendimizi tanımamızın gereği bugün daha çok ortaya çıkıyor. Biliyorsunuz Türkiye'de 10-15 seneden beri hep ekonomik kalkınmadan bahsediliyor. Bu tabii zaruri bir şey. Türkiye geri kalmıştır. Teknoloji nazarında, hayat seviyesi nazarında. Bunları düzeltmemiz lazım, bunların hepsinin çaresi bulunur. Ben bir tarihçi olarak şunu söylüyorum; Sevr Andlaşması bırakıldığı yerden 50 sene sonra, o Atatürk inkılablarının tesiri, Kuvayı Milliye ruhu öldüğü için tekrardan adım adım gerçekleştiriliyor. Nerede Misakı Milli hudutları. Bunlar tehlikeye girmiştir. İki-üç sene evvel yazılmasını, söylenmesini düşünemediğimiz şeyler bugün söyleniyor ve biz tepki göstermiyoruz. O hale geldik. Bunun hepsinde ewela Türklüğümüz, İslamlığımız ve çağdaşlığımız. Gökalp'in söylediği o üç formül bugün hâlâ gerçekleşmiş değil yeteri kadar.

Esasen Türkiye'nin bunalımı kültür bunalımıdır. Zannediyorum Türkiye'deki bir açık oturumda Profesör Dankwart Rustow, demiştir ki "*Sizin en büyük eksikliğiniz, Batı'yı biliyorsunuz fakat kendinizi tanıyamıyorsunuz.. Kendinizi tanıyacaksınız, Batılılaşmanın en kısa yolu kendini tanımak, objektif tanımak.*" Kusurlarımız da var, ama, meziyetlerimiz de var. İşte, vakıflar bunların en belirgin, en göze çarpan müessesesi. Çünkü, bizim medeniyetsiz olduğumuzu iddia ediyorlar. Hâlâ bunlar yazılıyor. Amerika'da, Avrupa'da, birçok ülkelerde ve biz bunlara tepki gösteremiyoruz veyahutta yeteri kadar inandırıcı olamıyoruz. Çünkü, biz galiba kendimiz şüphe etmeye başladık medeniyetimizin eksikliğinden. Halbuki bugünkü sempozyum kafidir.

Bu vakıfların tarihî gelişmesi hakkında güzel tebliğler dinledik. Doktora seviyesine gelmiş vakıf uzmanları var bugün. Şunu ilave etmek istiyorum; Vakıflar konusunda üniversitelerde doçent, profesör olan elemanların ne derece üstatlarına yaklaştıklarını hatta belki de geçtiklerini ve yeni doktorasını yapmış veya

yapmakta olan çok kabiliyetli gençleri gördüm. Bunlar bana ümit verdi. Çünkü, bakıyoruz 29 üniversite Türkiye için fazla, YÖK'ün yaptığı tahribatı da ben yakından izledim, buna rağmen bu çorak toprakta yetişiyor gençler. Bu güzel birşey. Bunlar iyi alametler. Bu çorak toprak yine de nebat veriyor, yeşeriyor. Bu güzel birşey. Demek ki, bir potansiyelimiz var milletçe, her şeye rağmen. Ama, bugün Türkiye'de bir vakıf buhranı var. Önüne gelen vakıf yapıyor. İşini kılıfına uyduran vakıf yapıyor. Bunun önlenmesi lazım. Bunun için de ben diyorum ki, Türkiye'deki en büyük üstat, en büyük otorite Profesör Hüseyin Hatemi Bey'dir. Onun da burada olmasını çok isterdim. Çünkü, söyleyecek bir şeyleri vardır bu zatın. Daha başkaları da olabilir, ben meselenin biraz kenarındayım; ama, bundan sonraki sempozyumda da hakikaten bugünün meselelerine de ışık tutacak ve ilmi olarak bunları ortaya koyacak ve Türk aydınlarına ilham verecek, bilgi verecek sempozyumların, bu geleneğin devamını diliyorum.

Sabahki oturumda bahsettim, 1922'de 9 Eylülde İzmir'de Yunanlılar denize döküldükten sonra, az sonra Amerika'da Sabiha Zekeriya tahsile gönderilmiş ve kocası Mehmet Zekeriya da aynı üniversitede gazetecilik okuyor. Bunlar orada Türk Demeği kurmuşlar bir gazete çıkarıyorlar. Atatürk'e bir teklif yapıyorlar. Diyor ki, "*Millî mücadele şehitlerinin yetimlerine burada para toplamak mümkün bize bir temsilcinizi gönderin.*" Bu Atatürk tarafından gönderiliyor ve bu zat orada dört ay kalıyor. Oradaki Türkler tarafından Müslümanlar tarafından büyük tezahüratla toplantılara katılıyor, Harputlu Türkleri Ford fabrikalarında görüyor, sonra yetim çocukların, kimsesiz çocukların eğitimi hakkında toplantılara katılıyor üniversitelerde ve yurtlarda ve en son Vaşington'da bir sosyal yardım milletler arası kongresine katılıyor ve o kongrede başında kalpağı ile baş misafir olarak katılıyor, ilgi çekiyor ve orada Türk vakıfları hakkında bir konuşma yapıyor, o vakıflar çok ilgi uyandırıyor cumhurbaşkanı masasına çağırıyor ve "*Biz sizi barbar biliyorduk, Ermenileri kesmişler diyorduk; halbuki, medeniyetiniz bizden ileriymiş*" diyor. Bu 1925 yılında basılan bir kitapta var, kimse bilmiyor. O kısmın gelecek seneki sempozyumda dile getirilmesini istirham ediyorum.

Teşekkür ederim